

עמדת ארגון מבוי סתום לקראת הדיון בהשפעת הרפורמה המשפטית על נשים

ארגון "מבוי סתום" פועל לפתרון בעיית העגינות וסרבנות הגט מאז 1995. הארגון מייצג נשים במאבקן על הגט, מעניק להן ליווי רגשי, ומקדם פתרונות מערכתיים למען עולם ללא עגונות. לארגון היכרות מעמיקה עם בתי הדין הרבניים, היכרות המבוססת על עבודה יומיומית ועל ייצוג של אלפי נשים.

ראשית אבקש לברך את הוועדה על דיון חשוב זה. כל יוזמה לשינוי בסדר גודל כה משמעותי מחייבת חשיבה מעמיקה על ההשלכות המגוונות של השינוי, ובחינת התועלות והמחירים הצפויים. אני מבקשת להביא בפני הוועדה את סוגיית הפיקוח על בית הדין הרבני לאור שינויי החקיקה המקודמים.

לשם הבנת ההקשר חשוב לזכור כי לצד השינויים שנועדו להגביל את כוחו של בג"ץ ביחס לכנסת ולממשלה, מקודמות שתי הצעות לחיזוקה של ערכאה משפטית אחרת, ערכאה שמחויבותה לחוקי הכנסת נמוכה מאוד – בתי הדין הרבניים. הצעה אחת היא להרחיב את סמכות בתי הדין גם לעניינים אזרחיים, בתור ברורים, והצעה נוספת היא למנות נציב מיוחד לתלונות על דיינים, בנפרד מן הנציב האמון על טיפול בתלונות על השופטים. שתי ההצעות נכללו במסגרת ההסכמים הקואליציוניים.

בתי הדין הרבניים רואים בראש ובראשונה את ההלכה כדין המחייב אותם, ורק לאחר מכן, אם בכלל, את חקיקת הכנסת. בענייני נישואים וגירושים, הכנסת אכן נתנה לבתי הדין את הסמכות לפסוק לפי דין תורה, ולהם גם הסמכות לפרש דין זה. אולם בעניינים אחרים, עניינים אזרחיים, חוקי הכנסת אמורים לחייב את בתי הדין בדיוק כמו את בתי המשפט. זאת הן משום שבתי הדין פועלים מתוקף הסמכתה של הכנסת, והן כדי לקיים בישראל מערכת אזרחית אחידה ככל האפשר.

אולם בפועל לא כך הדבר. דוגמה מובהקת לכך היא העובדה שרוב הדיינים אינם מוכנים לפסוק על פי חוק יחסי ממון, אלא אם הצדדים קיבלו עליהם את החוק באופן מפורש במסגרת ההליך בבית הדין, באמצעות פעולה הנקראת "קניין" ומקנה תוקף הלכתי להסכמה.

לפני מספר חודשים קיבלנו בתיק של לקוחה פסק דין העוסק בנושא זה בדיוק. האיש, סרבן גט, סירב לערוך "קניין" ולקבל על עצמו את חוק הכנסת ביחס לשתי דירות שהיו במחלוקת, דירות שהיו רשומות על שם שני הצדדים ולכן ללא כל ספק שייכות לשני הצדדים הן על פי חוק המקרקעין והן על פי חוק יחסי ממון. האיש ביקש לשלול מאשתו את זכויותיה בדירות בטענה שחלק מן הכסף ששימש לרכישתן הוא ירושה שהוא קיבל, ואף שהוא שיתף את הכסף עם אשתו בזמן הנישואים, מכיוון שהאישה יזמה גירושים הרי שלפי ההלכה מדובר ב"מורדת" המפסידה מתנות שקיבלה מבעלה.

בית הדין הצליח בסופו של דבר לפסוק על פי ההלכה כי האישה אינה מורדת ואינה מפסידה את זכויותיה על פי חוק, אולם הצורך למצוא לכך עיגון הלכתי, וחוסר הנכונות לפסוק על פי חוק מפני

שמדובר בחוק, ולא מפני שהוא במקרה עולה בקנה אחד עם ההלכה, הביאה לעינוי דין קיצוני בתיק, אשר מנע מן האישה את זכויותיה ברכושה במשך יותר משנה, והביא אותה כמעט עד פת לחם.

מקרה אחר שבו אנו מייצגות, מקרה שעוסק לחלוטין בדיני נישואים וגירושים, ועל כן יש בו לבית הדין שיקול דעת רחב מאוד, ממחיש את הסכנות בצמצום יכולתו של בג"ץ ונציב התלונות על השופטים לפקח על בתי הדין, ובהרחבת סמכויותיהם לעניינים נוספים.

מדובר במקרה של אישה שבעלה ברח לחו"ל בשנת 2011, ומאז מסרב לתת לה גט. לאחר שמוצו הסנקציות שאפשר להטיל עליו במקום מושבו לחו"ל, התברר שאחד מעדי הקידושין בטקס החתונה של הצדדים הוא פדופיל, שהורשע וריצה מאסר. האישה ביקשה מבית הדין לבטל את נישואיה על יסוד גילוי זה, שכן נישואים הלכתיים אינם תקפים אם הטקס לא נערך בפני שני עדים כשרים.

בשתי ערכאותיו של בית הדין, הובא לחקירה עד הקידושין, עבריין המין המורשע, כדי שבית הדין יוכל להעריך בעצמו אם עבירות המין אכן אירעו. פסיקת בית המשפט בהליך הפלילי לא נתפסה כרלוונטית. בבית הדין האזורי החקירה נערכה בלא לעדכן את הצדדים, ולאחר מכן נדחתה בקשת האישה, ללא נימוקים. בבית הדין הגדול חקירת העד נערכה בלא שניתנה לאישה ההזדמנות לחקור אותו. בשל פגמים פרוצדורליים חריפים אלו, הנוגדים הן את הצדק הטבעי והן את תקנות בתי הדין הרבניים, הגשנו עתירה לבג"ץ בבקשה שיחייב את בית הדין לערוך את ההליך מחדש באופן תקין.

בית הדין, ברצונו להימנע מפסיקת בג"ץ, החליט לקבל על עצמו לדון בנושא שוב, בלא שיחויב בכך. הפעם ההליך נוהל באופן תקין, אולם פסק הדין שהוציא בית הדין תחת ידיו הוא פסק דין קשה מאין כמותו. מעבר להימנעותו מהתרת האישה, והעדפתו להשאירה במצב שבו היא רשומה כנשואה אך יותר מעשור שנישואים אלה כבר אינם מתקיימים, פסק הדין הוא כתב הגנה על עבריין המין וכתב אישום נגד הילד שהעז להתלונן נגדו. אומנם, לבית הדין הסמכות החוקית להגיע למסקנה זאת בעניין ביטול הנישואים, אולם פסק הדין מבטא עמדה מחפירה ביחס למשמעותה של הסכמה וביחס ללגיטימציה של עבירות מין. יש לראות בפסק דין זה תמרור אזהרה בטרם מרחיבים את סמכות בית הדין לדון בנושאים נוספים ב"הסכמה" מצד אחד, ומחלישים דרמטית את הפיקוח עליהם מצד שני.

אם מטרת הרפורמה המשפטית היא להחליש את רשות המשפט ביחס לרשויות המחוקקת והמבצעת, בטענה שלנבחרי הציבור צריך להיות הכוח הרב ביותר מבין שלוש הרשויות, לא יעלה על הדעת לחזק במקביל ערכאה שיפוטית אשר ללא ספק אינה מייצגת את הציבור, אינה מזדהה עם ערכיו של רוב הציבור בישראל, ואינה רואה עצמה כפופה לחוקיו.

נשמח לעמוד לרשותכם ולסייע בהעברת כל מידע נוסף נדרש. בברכה,

עו"ד שיר לביא זנאטי,
מנהלת המחלקה המשפטית, 'מבוי סתום'